

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento įgyvendinamos priemonės vykdant narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos priežiūrą

Įgyvendinant teisės aktais numatytus reikalavimus veiklai su prekursoriais, Narkotikų tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau –NTAKD) vykdo šias pagrindines priemones: teisėtos prekursorių apyvartos stebėseną bei kontrolę, informacijos apie ūkio subjektų veiklą rinkimą ir vertinimą, ūkio subjektų konsultavimą bei mokymą, siekiant užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams.

Spartus mokslo ir chemijos pramonės vystymasis, naujų cheminių medžiagų atsiradimas sudaro galimybę narkotikų gamyboje naudoti naujus gamybos būdus ir technologijas. Tačiau kovojant su nusikalstamumu, cheminių medžiagų, kurios naudojamos chemijos pramonėje, prekybos ribojimas ar uždraudimas nebūtų efektyvi priemonė, kadangi rinkoje draudžiamos medžiagos greitai pakeičiamos naujomis, kurios yra nekontroliuojamos. Todėl siekiant tinkamai įgyvendinti prekursorių kontrolės mechanizmą bei kontroliuoti cheminių medžiagų rinką vykdomas kompetentingų šalies institucijų bendradarbiavimas su ūkio subjektais, keitimasis aktualia informacija ir taikomos naujos priemonės, kad efektyviai reaguoti į pasikeitusias tendencijas rinkoje.

2013 m. siekiant užkirsti kelią prekursorių patekimui iš teisėtos apyvartos į neteisėtą, kartu su teisėsaugos pareigūnais organizuoti ir prarasti mokymai 7 įmonėse jų darbo vietose, suteikiant informacijos, kaip atpažinti įtartinus sandorius, kur kreiptis ir ką informuoti nustačius galimos diversijos atvejus. Aptartos pagrindinės problemos, kokias chemines medžiagas ir kokius pirkėjus reikėtų atidžiau stebėti. Ūkio subjektai buvo aktyviai raginami domėtis nauja informacija, galimų diversijų tendencijomis, raginami pažinti savo klientus ir jų verslą.

Vadovaujantis JT rekomendacijomis NTAKD parengė „Etikos kodeksą, nustačius įtartinus sandorius“. Minėtas Etikos kodeksas, nustačius įtartinus sandorius, paruoštas pagal 2013 m. gegužės 14 d. „Susitarimą dėl bendradarbiavimo Nr. T15-2/5IN-2/11B-416/6B18/19/31TP-2013-8“, kurį pasirašė 5 Valstybinės institucijos (NTAKD, Aplinkos apsaugos agentūra, Muitinės departamentas, Policijos departamentas, Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba) bei 18 subjektų, kurių veikla susijusi su prekursoriais. Suorganizuotas susitikimas su valstybės institucijų bei verslo subjektų atstovais. Susitikimo metu buvo pristatyti prekursorių kontrolę reguliuojančių teisės aktų pakeitimai, griežtinantys teisėtoje apyvartoje esančių cheminių medžiagų apyvartą, pristatyti nauji aspektai neteisėtai gaminamų narkotikų srityje bei naujų psichoaktyvių medžiagų problema Europoje bei Lietuvoje, įteiktos „Susitarimo dėl bendradarbiavimo“ deklaracijos.

Įgyvendinant prekursorių ir į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų stebėsenos bei kontrolės reikalavimus, numatytus Europos Sąjungos reglamentuose ir nacionaliniuose teisės aktuose, NTAKD vystė ir sėkmingai vykdė kompetentingų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų tarpusavio bendradarbiavimą ir veiklos koordinavimą minėtoje srityje, tiesiogiai bendradarbiavo su Muitinės kriminaline tarnyba bei Policijos departamentu, kitomis institucijomis, vykdė bendrus mokymus. 2013 m. kartu su Muitinės mokymo centru buvo organizuoti mokymai (4 mokymai, apmokyta 151 pareigūnas) muitinės pareigūnams apie prekursorius ir apie į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas, minėtų medžiagų teisinį reguliavimą, galimas teisėtas ir neteisėtas jų naudojimo sritis, naujas minėtų medžiagų prekybos tendencijas Sąjungos rinkoje bei su tuo atsiradusias problemas. Mokymų dalyviai plačiau supažindinti su pagrindiniais dokumentais, reikalingais teisėtai prekursorių apyvartai vykdyti, importo/eksporto reikalavimus prekursoriams, vaistams bei vaistiniams preparatams, kurių sudėtyje yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų arba/bei jų prekursorių. Mokymų dalyviai supažindinti su naujomis psichoaktyviomis medžiagomis (**angl.** new psychoactive substance, toliau –NPS), jų atsiradimo Europos Sąjungos rinkoje pagrindiniais aspektais ir to pasėkoje atsiradusiomis problemomis, prekursoriais, kurie naudojami šių medžiagų neteisėtoje gamyboje, NPS teisinio reguliavimo pagrindiniai aspektai ir skirtumai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Aptarta esama situacija ir perspektyvos, dalyviai supažindinti su

dažniausiai pasitaikančiais nustatytais neatitikimais klastojant prekursorių ženklimą bei sandorių dokumentaciją, su galimų įtartinų sandorių atpažinimo požymiais.

NTAKD turimais duomenimis Lietuvoje yra daugiau nei 1000 įmonių, kurie savo veikloje naudoja įvairias chemines medžiagas bei preparatus, 351 iš jų (2012 m. -187 įmonės) savo veikloje naudoja pirmos antros ir trečios kategorijos prekursorius, kuriems teisės aktais nustatytos tam tikros rinkos reguliavimo bei kontrolės priemonės, griežtesnės nei daugeliui kitų cheminių medžiagų, reguliavimas. Kiekvienais metais surinkti duomenys sisteminami bei analizuojami, pagal poreikį perduodami ES bei nacionalinėms Valstybinėms institucijoms, tuo pačiu surenkama informacija apie įmonių, teisėtoje veikloje naudojančių prekursorius, metinį poreikį (žr.7.2.1 lentelę).

7.2.1 lentelė. Lietuvoje įsisteigusiu subjektų 2013 metais teisėtoje veikloje naudotų prekursorių metinis poreikis .

Chemines medžiagos pavadinimas	CAS numeris*	Prekės kodas pagal Kombinuotąją nomenklaturą**	Importuota/įvežta į Lietuvą 2013 m.
Efedrinas	299-42-3	2939 41 00	-
Ergometrinas	60-79-7	2939 61 00	-
Ergotaminas	113-15-5	2939 62 00	-
1-Fenil-2-propanonas (fenilacetonas)	103-79-7	2914 31 00	-
Izosaftolas	120-58-1	2932 91 00	-
Lizergo rūgštis	82-58-6	2939 63 00	-
3,4-Metilendioksifenil-2-propanonas	4676-39-5	2932 92 00	-
N-acetilnitrilo rūgštis	89-52-1	2924 23 00	-
Norefedrinai	14838-15-4	ex 2939 49 00	-
Piperonalis	120-57-0	2932 93 00	-
Pseudoefedrinai	90-82-4	2939 42 00	-
Saftolas	94-59-7	2932 94 00	-
Acto rūgšties anhidridas	108-24-7	2915 24 00	154,5 l
Antrano rūgštis	118-92-3	2922 43 00	0,51 kg
Fenilacto rūgštis	103-82-2	2916 34 00	-
Kalio permanganatas	7722-64-7	2841 61 00	9795 kg
Piperidinas	110-81-1	2932 32 00	2,15 kg
Acetonas		2914 11 00	1970392 l
Druskos rūgštis		2806 10 00	1336037,5 l
Etileris (dietileris)		2909 11 00	5187 l
Metililketonas	78-93-3	2914 12 00	55857 l
Sulfato rūgštis (sieros rūgštis)	7664-93-9	2807 00 10	22135421 l
Toluenas	108-88-3	2902 30 00	3463874 l

NTAKD duomenimis teisėtoje apyvartoje 1 kategorijos (pažymėta lentelėje žydra spalva) prekursoriai praktiškai nenaudojami, išskyrus Valstybinių institucijų laboratorijose kaip pamatinės medžiagos įvairiuose cheminiuose tyrimuose, joms atliekant Valstybės deleguotas funkcijas. Šiai veiklai vykdyti minėtos laboratorijos turi reikalingus leidimus. *2013 metais 1 kategorijos prekursorių nebuvo įvežta/importuota į Lietuvos Respubliką.* Lietuvoje įvairios pramonės srityse daugiausiai naudojami 3 kategorijos (pažymėta lentelėje žalia spalva) prekursoriai, kuriems nėra nustatytų griežtų vidaus rinkos prekybos ar naudojimo reikalavimų, išskyrus tuos atvejus, kai vykdoma eksporto procedūra.

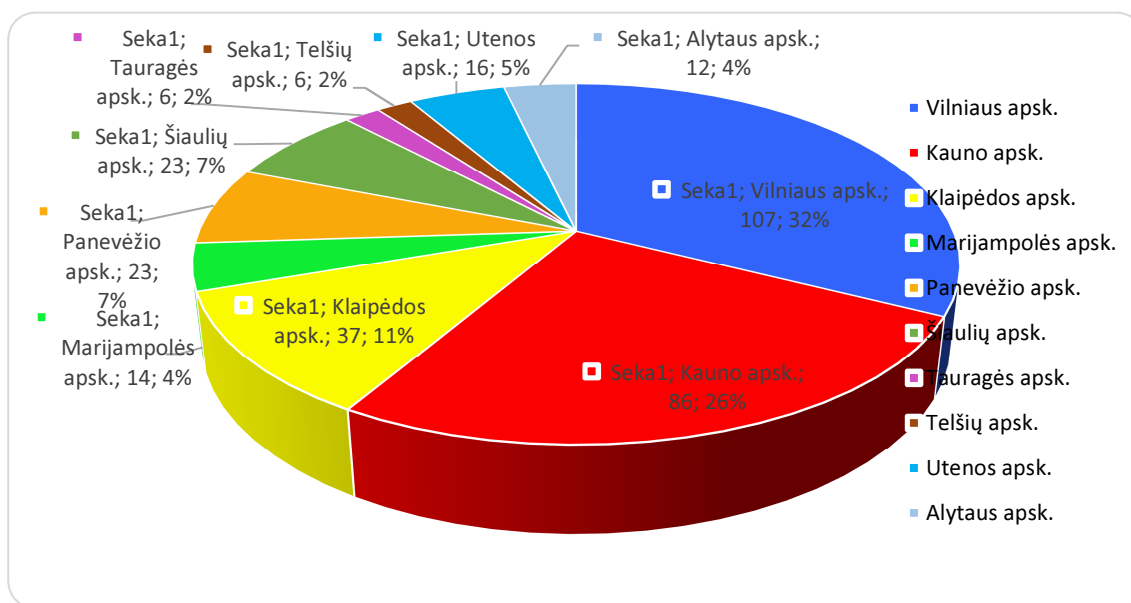
Vadovaujantis JT bei EK rekomendacijomis, NTAKD vykdo į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų apyvartos stebėseną 63 cheminių medžiagų, kurios nėra įtrauktos į prekursorių sąrašą ir kurioms nėra nustatytos rinkos reguliavimo priemonės, bet jos taip pat gali būti panaudotos neteisėtai gaminant narkotikus. Renkama, analizuojama bei sisteminama informacija apie šiu

medžiagų naudojimo sritis, kiekius bei teisėtus tikslus. Esant reikalui, atliekamas įmonių neplaninis patikrinimas.

Lietuvos pramonė yra susitelkusi didžiausiuose Lietuvos miestuose. Per 2013 metus veiklos priežiūra atlikta 72 subjektams, didžiausią dėmesį skiriant subjektams, tiekiantiems prekursorius į rinką. Subjektų veiklos patikrinimai planuojami bei vykdomi vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymu bei atlikus informacijos apie subjektą ir subjekto veiklą vertinimą pagal nustatytus rizikos kriterijus.

Duomenų analizė parodė, kad daugiausia ūkio subjektų, kurie savo veikloje naudoja prekursorius yra Vilniaus (107 įmonės), Kauno (85 įmonės) ir Klaipėdos (37 įmonės) apskrityse (žr. 7.2.1 pav.).

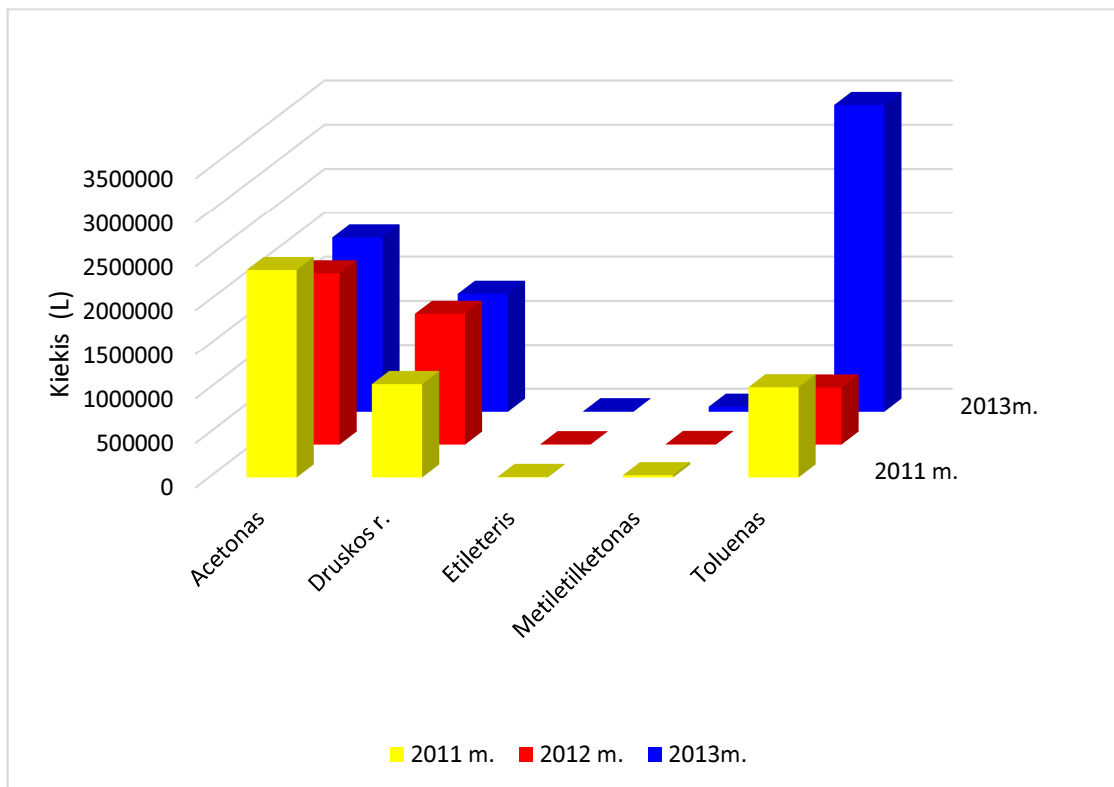
7.2.1 pav. Ūkio subjektų, kurie savo veikloje naudoja prekursorius, pasiskirstymas pagal

apskritis.

Lietuvos įmonės, kurios naudoja prekursorius įvairiose pramonės šakose ir/ar juos platina, šias chemines medžiagas daugiausia įsiveža iš Europos Sąjungos šalių ir tik maža dalis prekursorių importuojama iš Rusijos ir Baltarusijos. Daugiausia yra importuojama/įvežama 3 kategorijos prekursorių, nes šios kategorijos medžiagų teisėtus naudojimas pramonėje yra labai platus.

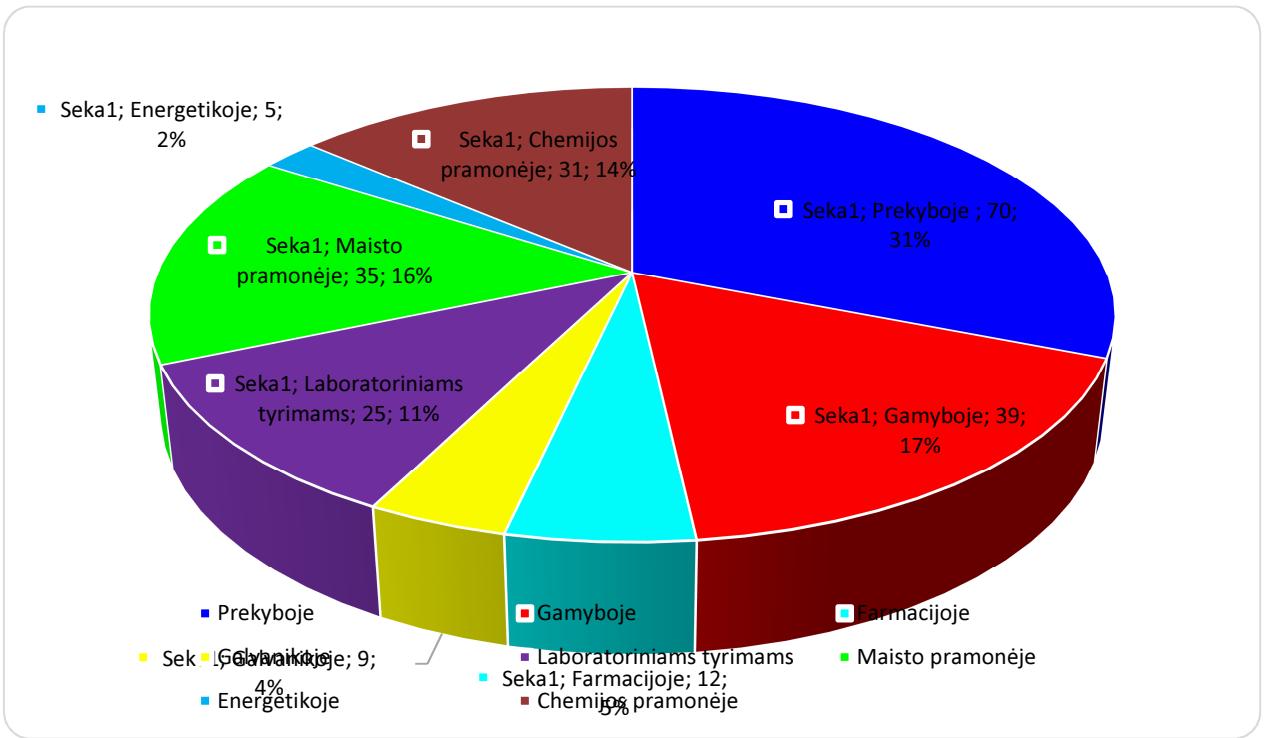
7.2.2 pav. 3 kategorijos prekursorių įvežimas/ importas į Lietuvą

Atlikus sukauptų 2011 m., 2012 m., 2013 m. duomenų analizę nustatyta, kad 2013 metais ženkliai padidėjo 3 kategorijos prekursoriaus - tolueno įvežimas/importas į Lietuvą lyginant su 2011 m. ir 2012 m. Sieros rūgšties 2013 metais buvo įvežta/importuota į Lietuvą 2077,444 m³ daugiau nei 2012 metais. Visų kitų 3 kategorijos prekursorių įvežimas/importas kito nedaug.

Prekursoriai Lietuvoje yra naudojami įvairiose pramonės šakose ir įvairioms paskirtims. Vadovaujantis apklaustų Lietuvos subjektų pateiktais duomenimis, 31 proc. įmonių prekursorius teikia rinkai ir juos platina, 17 proc. įmonių prekursorius naudoja gamyboje, 16 proc. įmonių prekursorius naudoja maisto pramonėje (žr. 7.2.3 pav.).

7.2.3 pav. Prekursorių panaudojimas pagal veiklos pobūdį.

Iš 2 kategorijos prekursorių plačiausiai Lietuvoje naudojamas kalio permanganatas. Ūkio subjektai šią medžiagą naudoja farmacijoje, žemės ūkyje ir geriamo vandens paruošimui. 2013 metais teisėtoje apyvartoje buvo 9795 kg kalio permanganato. Kiti antros kategorijos prekursoriai naudojami labai mažais kiekiais laboratorijose tyrimams atlikti (duomenys pateikti 7.2.1 lentelėje). 3 kategorijos prekursoriai naudojami chemijos, maisto, lengvojoje pramonėje.